

TĚLESNÁ VÝCHOVA A VÝCHOVA KE ZDRAVÍ V ČESKÉM A ZAHRANIČÍM ŠKOLSTVÍ

Vladislav MUŽÍK, Leona MUŽÍKOVÁ

Souhrn:

Příspěvek se zaměřuje na základní vzdělávání. Cílem je porovnat české a zahraniční přístupy k oborům tělesná výchova a výchova ke zdraví. Studium literárních pramenů zabývajících se uvedenými obory ukazuje, že tělesná výchova a výchova ke zdraví jsou zakotveny v kurikulu většiny porovnávaných zemí, avšak v rozdílných koncepčních variantách. Většina zemí deklaruje tělesnou výchovu jako „zdravotně orientovanou“ a výchovu ke zdraví propojuje s takto koncipovanou tělesnou výchovou. Některé země vymezují výchovu ke zdraví také jako samostatný vzdělávací obor.

Česká koncepce tělesné výchovy a výchovy ke zdraví je v souladu s moderními zahraničními trendy. Školská praxe však za kurikulárními požadavky zaostává, proto by bylo vhodné přijmout účinná opatření ke zlepšení stavu.

Klíčová slova: základní školství, kurikulum, tělesná výchova, výchova ke zdraví, zdravý životní styl.

1. Východiska a cíl sdělení

V příspěvku se zaměřujeme na základní vzdělávání. Vzdělávací obory *tělesná výchova* a *výchova ke zdraví* jsou v české výchovně vzdělávací koncepci součástí výchovy ke *zdravému životnímu stylu* (MŠMT ČR, 1995). Cílem výchovy a vzdělávání v těchto oborech je přispět ke zlepšení *zdravotní gramotnosti člověka* (Holčík, 2004).

Zda je tento záměr kurikulárním cílem i v zahraničí, jsme se pokusili zjistit na základě analýzy mezinárodní komparativní studie o tělesné výchově (Pühse, Gerber, 2005) i zkoumáním dalších literárních zdrojů (např. Wiegerová, 2005; Liba, 2000, 2005). Kladli jsme si přitom tyto **výzkumné otázky**:

- **Je výchova ke zdraví obsažena v kurikulu každé sledované země?**
- **Je výchova ke zdraví v kurikulu systémově zakotvena?**
- **Jaký je vztah výchovy ke zdraví k jiným vzdělávacím oborům, resp. vyučovacím předmětům?**

Zjištěné poznatky konfrontujeme s aktuálními českými vzdělávacími dokumenty a s názory pedagogů na realizaci tělesné výchovy a výchovy ke zdraví v české základní škole (dále jen ZŠ).

2. Mezinárodní srovnání

Výše citovaná komparativní studie (PÜHSE, GERBER, 2005) porovnává tělesnou výchovu v 35 zemích všech kontinentů a zahrnuje také informace o výchově ke zdraví. V této prezentaci zahraničních vzdělávacích koncepcí je spoluautory studie vesměs deklarováno, že výchova ke zdraví je součástí tělesné výchovy. Představeny jsou však i jiné koncepční modely.

Výpovědní hodnota sdělení prezentujících jednotlivé země však může být ovlivněna jednak rozdílným rozsahem sdělení, ale i rozdílným pojetím koncepce či realizace tělesné výchovy a výchovy ke zdraví spoluautory komparace. Přesto se pokusíme rámcově vymezit zaměření tělesné výchovy a výchovy ke zdraví a jejich systémový vztah k dalším vzdělávacím oborům. Jsme si však vědomi, že jednotlivé kurikulární varianty nelze definovat zcela disjunktně.

Variant 1:

Výchova ke zdraví je komplexně pojatá, v kurikulu je vymezena jako samostatný vzdělávací obor a vyučuje se obvykle jako samostatný předmět. Příbuzným oborem je tělesná výchova, která je koncipována jako výchova k pohybové aktivitě v rámci zdravého životního stylu. Sportovní výkonnost a soutěživost nejsou dominujícími prvky tělesné výchovy.

Příklad - Finsko:

Tělesná výchova a výchova ke zdraví mají úzce propojené cíle. Jde o podporu zdravého a fyzicky aktivního způsobu života žáků a rovněž o porozumění důležitosti a principům udržování fyzické kondice na zdraví prospěšné úrovni. Výchovu ke zdraví zajišťovali v dřívějším školském systému učitelé tělesné výchovy a hodnotili žáky na vysvědčení samostatnou známkou z výchovy ke zdraví. V 70. letech byla výchova ke zdraví zahrnuta pod občanskou výchovu. Předmět byl ale zrušen a výchova ke zdraví zmizela ze škol. Během 80. let byla v rámci tělesné výchovy vždy jedna hodina týdně věnována zdravotním aspektům pohybové činnosti.

V poslední době je na výchovu ke zdraví kladen stále větší důraz v souvislosti se vzrůstajícími problémy v životním stylu mládeže (alkohol, kouření, drogy). Proto je od roku 2001 výchova ke zdraví samostatným vyučovacím předmětem. Tento předmět vedou většinou učitelé tělesné výchovy, pokud mají odpovídající vzdělání. Od roku 2009 by měl být předmět součástí maturitních zkoušek.

Na nižších stupních středních škol zahrnuje výchova ke zdraví témata, jako např. význam fyzické aktivity, spánku, výživy. Na vyšších stupních zahrnuje i duševní zdraví, sexuální chování, postoj k intoxikaci, nejrozšířenější nemoci a jejich prevenci. Studenti zkoumají faktory ovlivňující zdraví z hlediska jednotlivce, prostředí i společnosti. Získávají vědomosti o vlivu životního stylu na zdraví a o vztahu mezi fyzickou aktivitou a zdravím. Učí se, jak své zdraví chránit. (Heikinaro-Johansson, Telama, 2005)

Kromě *Finska* je tento model preferován v *USA*. Američtí autoři (Feingold, R.S., Holland-Fiorentino, 2005) však upozorňují na malou obsahovou kooperaci mezi tělesnou výchovou a výchovou ke zdraví v *USA*.

Variant 2:

Výchova ke zdraví je explicitně propojena také s jinými předměty než s tělesnou výchovou. Obvykle je deklarováno, že se výchova ke zdraví prolíná všemi předměty, anebo jsou témata výchovy ke zdraví výslovně začleněna do jednotlivých předmětů, např. do přírodopisu, občanské výchovy, tělesné výchovy.

Příklad - Irsko:

Ve vzdělávacím systému *Irska* je výchova ke zdraví obsažena v předmětu *občanská výchova a výchova ke zdraví* (dále OVZ). Tento předmět poskytuje žákům příležitost rozvíjet jejich dovednosti a kompetence naučit se toho více o sobě, starat se o sebe i o jiné a činit kvalifikovaná rozhodnutí ohledně

svého zdraví, osobního života a sociálního rozvoje. Předmět občanská výchova a výchova ke zdraví je od září 2003 povinnou součástí osnov základní školy. Kurikulum tělesné výchovy se zaměřuje na vytváření příležitostí ke zdravému životnímu stylu a na seznamování mládeže se vztahem mezi fyzickou aktivitou a zdravím. (Halbert, MCPHAIL, 2005)

Propojení s jiným předmětem vykazuje *Irsko*, příkladem zemí, kde se výchova ke zdraví prolíná všemi předměty, jsou *Polsko, Řecko, Slovensko*.

Variant 3:

Výchova ke zdraví je obsahově propojena s tělesnou výchovou a je uvedena i v názvu předmětu (např. tělesná výchova a výchova ke zdraví). Realizace této koncepce obvykle počítá s dvouhodinovou týdenní dotací pro praktickou výuku a jednoduhodinovou dotací pro teoretickou výuku. Tělesná výchova není zaměřena na výkon, ale na podporu zdraví.

Příklad - Švédsko:

Výchova ke zdraví byla ve Švédsku vždy významnou součástí tělesné výchovy. Současné osnovy ji uvádějí jako hlavní aspekt tělesné výchovy. V minulosti se zdůrazňovala důležitost hygieny, čerstvého vzduchu, stravovacích návyků. V současné době se význam tělesné výchovy přesunul na osobní postoje a hlediska ve spojení s pohybovými aktivitami, životním stylem a zdravím. Hledisko perspektivy výchovy ke zdraví se zaměřuje na širší chápání pojmu zdraví ve spojení s koncepcí salutogeneze.

Sport se ve Švédsku nazývá „idrott“ a má širší význam než anglické slovo „sport“. Idrott ve Skandinávii zahrnuje sporty i další formy pohybových aktivit. Název školního předmětu je „Idrott och hälsa“, což můžeme přeložit jako „Tělesná výchova a zdraví“. Tento předmět se tedy zaměřuje na podporu rozvoje zdraví žáků a na uvědomování si důležitosti zdravého životního stylu.

Od roku 1994 osnovy obsahují dva hlavní prvky – pohybové aktivity a zdraví. Obsahem předmětu je rozvíjení vědomostí z oblasti zdraví a podporovat zdraví v širších souvislostech. Toto zahrnuje tělesnou, duševní a sociální pohodu, a zároveň pozitivní sebehodnocení (self-image). Podle nových osnov již není zdraví záležitostí pouze a výhradně jednotlivce, jak tomu bylo v dřívějších osnovách, ale zdraví je rovněž ovlivňováno nejrůznějšími faktory ve společnosti. Popis předmětu považuje za samozřejmá některá spojení mezi stravovacími návyky, pohybovými aktivitami a zdravím a mezi pohybovými aktivitami a zdravím a životním stylem. Třetí propojení je předpokládáno mezi životním stylem, životním prostředím, zdravím a kvalitou života. Čtvrtým je předpoklad, že zdraví se dá zlepšit pravidelnými pohybovými aktivitami a pohybovými aktivitami mimo školu (outdoor life).

V tomto předmětu by si žáci měli osvojit převzetí odpovědnosti za své vlastní zdraví a duševní pohodu, měli by se naučit vybrat si ze škály pohybových aktivit. Dalšími cíli jsou schopnost reflexe a vyjádření se k otázkám spojeným se zdravím a sportovními aktivitami, s mimoškolní výchovou, diskuse o vztahu mezi životním prostředím a zdravím, o plánování a účasti na pohybových aktivitách a jejich vyhodnocení.

Aktivity uváděné v obsahu tohoto školního předmětu mají rovněž rozvíjet nebo být nástrojem pro vytváření spolupráce, přátelských vztahů, porozumění a úcty k ostatním. U žáků mají rovněž rozvíjet schopnosti nezbytné pro vyjadřování pocitů a postojů jako jsou přátelství, fantazie a kreativita. Toto veškeré snažení povede k pochopení významu pohybových aktivit spolu s vytvářením možností provádět sportovní aktivity jednak samostatně, ale i společně s ostatními. Tyto osnovy nepovažují

zdravotní a pohybové aktivity za dvě oddělené jednotky. Podpora zdraví pomocí pohybových aktivit povede k vytvoření lepších motorických dovedností, pozitivnějšímu sebehodnocení (self-image) a zlepšení kvality života.

Předmět tělesná výchova a zdraví rovněž ve své podstatě snižuje budoucí náklady na zdravotní péči, a to zaměřením se na prevenci obezity u dětí a prevenci s tím spojených onemocnění v dospělosti. (Annerstedt, 2005)

V Evropě realizuje uvedený model **Švédsko**, mimo Evropu **Austrálie, Čína, Japonsko, Jižní Korea, Nový Zéland**.

Variant 4:

Výchova ke zdraví je součástí předmětu tělesná výchova, který sleduje „zdravotně orientované“ cíle, avšak obor výchova ke zdraví není v kurikulu explicitně vymezen. Pozornost je obvykle věnována základním hygienickým návykům, prevenci úrazů apod. Mnohá témata výchovy ke zdraví (např. základy zdravé výživy, prevence sociálně patologických jevů, sexuální výchova aj.) jsou rozptýlena i do dalších předmětů, anebo nejsou v kurikulu obsažena vůbec.

Příklad - Rakousko:

Základním obsahem předmětu tělesná výchova jsou spíše než jednotlivé konkrétní sporty tématicky zaměřené pohybové aktivity. V osnovách tělesné výchovy jsou tyto aktivity dále rozděleny na základy pohybové výchovy, aktivity orientované na dovednosti a výkon, hry a zábavné pohybové aktivity, aktivity zaměřené na získání pohybových zkušeností, aktivity orientované na rozvoj zdraví a kompenzační aktivity.

Výchova ke zdraví zaujímá v rakouské tělesné výchově velmi významné místo, není chápána pouze v zúženém rámci biologického a medicínského chápání zdraví. Širší pojetí zdraví předpokládá vícerozměrný pohled, čímž se pojem zdraví neomezuje pouze na tělesné a psychologické faktory, ale zahrnuje se i sociologické, kulturní a ekologické aspekty. Zdravotně orientovaná tělesná výchova musí působit nad rámec krátkodobé propagace zdraví, musí vytvořit základ pro zdravé chování až do pokročilého věku a zároveň hrát významnou roli při kompenzaci psychosociálních stresů v životě žáků a studentů. V centru pozornosti je snaha vést dospívající pokolení k smysluplnému životu a zároveň rozvíjet u této mladé generace dovednosti úspěšně se vypořádat s nejrůznějšími výzvami současnosti. Zahrnuje rovněž přípravu dlouhodobých zdravotních přístupů, postojů a chování. (Grössing, Recla, Recla, 2005)

V Evropě volí tento model **Anglie, Belgie, Litva, Maďarsko, Německo, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Španělsko, Švýcarsko, Turecko**, mimo Evropu **Brazílie, Hong Kong, Ghana, Izrael, Kanada, Tunisko**.

Variant 5:

Výchova ke zdraví není explicitně obsažena v kurikulu a je pouze obecným cílem tělesné výchovy. Ta se zaměřuje především na fyzickou zdatnost a sportovní výkonnost, anebo naopak převážně na pohybovou rekreaci. Takto pojatá tělesná výchova a výchova ke zdraví zřejmě neplní komplexnější funkci výchovy ke zdraví a zdravotně orientované cíle jsou víceméně pouze deklarovány. Tuto domněnku však nemůžeme prokázat.

Příklad - Francie:

Výchova ke zdraví je obecným cílem a součástí tělesné výchovy. Žáci během hodin tělesné výchovy získávají informace o zdraví, aniž by se je nějak systematicky učili. Žádné speciální hodiny zaměřené na výchovu ke zdraví neexistují. Při tělesné výchově se však žáci učí o prevenci úrazů během sportování ve volném čase, o základních pravidlech zdravé výživy a pitného režimu, o hospodaření s energií v různých obdobích života a základech první pomoci. Většina učitelů tělesné výchovy však má nechuť k výuce látky, která nemá přímý vztah k pohybu, a zaměřují se spíše na efektivní fyzickou a sportovní přípravu. Jejich zájem nesměruje přímo k otázkách výchovy ke zdraví. (Wallian, Gréhaigne, 2005)

Příklad - Nizozemí:

Výchova ke zdraví není v Nizozemí součástí tělesné výchovy. Škola nemá za úkol zajišťovat kondici a zdraví žáků, má jim poskytnout především pohybovou rekreaci. Přesto se žáci dovídají také o vztahu mezi sportem a pohybem, zdatností a zdravím. Hodiny tělesné výchovy nabízejí dětem především příležitost pro pohybovou rekreaci. (Crum, Stegman, 2005)

Příkladem zemí zaměřených v tělesné výchově na fyzickou zdatnost a sportovní výkonnost jsou **Bělorusko, Dánsko, Francie**; pohybovou rekreaci v rámci tělesné výchovy preferují např. **Nizozemí** a **Nigérie**.

3. České školství

Více než 10 let platný *Standard základního vzdělávání* (MŠMT ČR, 1995) zařazuje obor *tělesná výchova a sport* (s podtitulem *pohybové a sportovní aktivity*) spolu s oborem *výchova ke zdraví* do vzdělávací oblasti *zdravého životního stylu*. Z tohoto *Standardu* vycházejí dosud platné (ale dobíhající) vzdělávací programy *Základní škola* (tento program realizuje většina českých škol), *Obecná škola* a *Národní škola*.

Ve všech uvedených vzdělávacích programech je *tělesná výchova* samostatným oborem a sleduje „zdravotně orientované“ cíle.

Obor *výchova ke zdraví* je t.č. na 1. stupni ZŠ rozptýlen do více předmětů (*prvouka* aj.), na 2. stupni ZŠ je především součástí předmětu *rodinná výchova*, ale i součástí dalších předmětů (*přírodopis, občanská výchova* aj.).

Od roku 2007/2008, dle *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání* (VÚP, 2005), má být výchova ke zdraví vyučována na 1. stupni ZŠ integrovaně v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* (např. v předmětech *prvouka* a *přírodověda*), ale také v rámci předmětu *tělesná výchova*. Na 2. stupni ZŠ může být *výchova ke zdraví* vyučována jako samostatný předmět nebo v integraci s jiným vyučovacím předmětem. Tuto koncepční myšlenku mají konkretizovat jednotlivé školy ve *školních vzdělávacích programech*.

Českou koncepci *výchovy ke zdraví* na ZŠ tedy můžeme aktuálně zařadit do 2. vztahové varianty mezinárodního srovnání. Po zavedení rámcového vzdělávacího programu může být *výchova ke zdraví* realizována dle 1. nebo 2. modelu, tj. dle 1. nebo 2. vztahové varianty.

Jaká bude praktická realizace uvedeného kurikulárního záměru?

Obáváme se, že pro plnění kurikulárních cílů vzdělávací oblasti *Člověk a zdraví* nejsou vytvořeny dobré vstupní podmínky, a to zejména v oblasti postojů pedagogů k problematice výchovy ke zdraví. Názory učitelů nebo žáků na výchovu ke zdraví zkoumali např. Marádová (2006), Wiegerová (2005) a další, proto jsme se zaměřili i na ředitele ZŠ (Mužíková, Mužík, Kachlík, 2006; Mužíková, 2006). Dle našich zjištění pouze 11 % ředitelů ZŠ uvažuje do budoucna o *výchově ke zdraví* jako o samostatném vyučovacím předmětu, naopak 44 % ředitelů realizaci *výchovy ke zdraví* vůbec neplánuje! Většina ostatních ředitelů hodlá propojit *výchovu ke zdraví* s předmětem *tělesná výchova*.

Na základě tohoto poznatku jsme se pokusili ověřit *postoj učitelů k tělesné výchově názorovou sondou*:

Počátkem roku 2006 jsme položili učitelům, kteří vyučují tělesnou výchovu na ZŠ v jihomoravském regionu, *otázku týkající se jejich postoje k tělesné výchově*. Získali jsme odpovědi od 59 učitelů 1. stupně ZŠ a od 34 učitelů 2. stupně ZŠ.

Otázka:

- *K čemu by podle Vašeho osobního názoru měla sloužit současná tělesná výchova na základní škole?*

Citace některých odpovědí:

- *K radosti žáků z pohybu.*
- *Měla by sloužit k odreagování dětí. Aby se vyřádily, vyčistily si hlavu a byly připraveny na další předměty, při kterých budou muset sedět v lavicích ve třídě a soustředit se na výuku.*
- *K uvolnění, relaxaci a přirozené radosti z pohybu. Pomocí her naučit žáky dodržovat určená pravidla a spolupracovat s ostatními.*
- *Současná TV by měla sloužit zejména k rozvoji celkové tělesné zdatnosti dětí, vytvořit jim pozitivní vztah k pohybu a pohybovými aktivitami podporovat zdravý tělesný vývoj.*
- *TV by měla žákům ukázat, jak je pro ně důležité sportování, a to nejenom v oblasti výkonnostní, ale také v oblasti rekreační a zdravotně preventivní. Žáci by si měli uvědomit, že pohyb je pro ně velmi důležitý, neboť pohybem posilují svou kondici a obranyschopnost organismu před onemocněním.*
- *Současná TV na základních školách by podle mého názoru měla sloužit k rozvoji obratnosti, vytrvalosti, k seznámení žáků s různými druhy sportů, k získávání žáků pro aktivní sport.*
- *Tělesná výchova by měla zvýšit tělesnou zdatnost a motorickou výkonnost žáků, získat je pro aktivní sport.*
- *Cílem tělesné výchovy je zlepšení sportovní výkonnosti a zdatnosti žáků.*

Názory učitelů na tělesnou výchovu (TV) lze rámcově utřídit do tří kategorií:

Kategorie 1: Učitelé spatřují v tělesné výchově pouze příležitost pro pohybovou zábavu, rekreaci nebo relaxaci žáků (ve sledovaném souboru 24 % učitelů 1. stupně ZŠ, 8 % učitelů 2. stupně ZŠ).

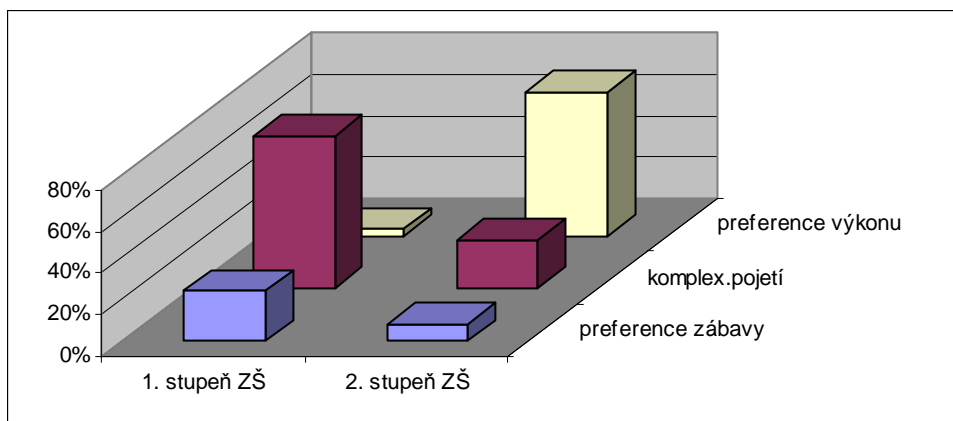
Kategorie 2: Učitelé chápou tělesnou výchovu komplexněji ve smyslu kurikulárních dokumentů (ve sledovaném souboru 73 % učitelů 1. stupně ZŠ, 23 % učitelů 2. stupně ZŠ).

Kategorie 3: Učitelé preferují sportovně výkonnostní pojetí tělesné výchovy, ostatní „zdravotně orientované“ aspekty tělesné výchovy pomíjejí (ve sledovaném souboru 3 % učitelů 1. stupně ZŠ, 69 % učitelů 2. stupně ZŠ).

Obsahové rozpětí a četnost vymezených kategorií jsou vyjádřeny také graficky (obr. 1, graf 1). Tento výsledek patrně není optimálním východiskem pro plošné plnění deklarovaných zdravotně orientovaných cílů tělesné výchovy a výchovy ke zdraví.

Obr. 1 Názory učitelů na funkci TV - obsahové rozpětí kategorizovaných odpovědí

Graf 1 Názory učitelů na funkci TV - četnost kategorizovaných odpovědí

4. Shrnutí a závěr

- Na základě mezinárodní komparace lze usuzovat, že *výchova ke zdraví* je obsažena v kurikulu většiny zemí světa.
- *Tělesná výchova* spolu s *výchovou ke zdraví* jsou v zahraniční obvykle zakotveny jako součást výchovy a vzdělání v oblasti *zdravého životního stylu*.
- Zahraniční kurikula volí různé koncepční varianty *výchovy ke zdraví*: jako samostatný vzdělávací obor, v propojení s jinými vzdělávacími obory (nejčastěji s tělesnou výchovou), anebo jen formálně deklarují tělesnou výchovu jako obor přispívající k fyzickému zdraví a kondici žáků.
- V českých kurikulárních dokumentech jsou *tělesná výchova* a *výchova ke zdraví* definovány jako *samostatné vzdělávací obory* v rámci vzdělávací oblasti *zdravý životní styl* (MŠMT ČR, 1995), resp. v rámci oblasti *Člověk a zdraví* (VÚP, 2005). Tato koncepce připouští integraci výchovy ke zdraví s jinými vzdělávacími obory a je v souladu s převažujícími zahraničními trendy.

- Uvedený kurikulární požadavek patrně není dostatečně akceptován řediteli základních škol (Mužíková, 2006), ani většinou učitelů *tělesné výchovy* na 2. stupni ZŠ. Přijatelnější a komplexnější *pojetí tělesné výchovy* vykazují dle našeho průzkumu učitelé 1. stupně ZŠ.
- Z dosavadních šetření plyne, že *výchova ke zdraví* (zejména na 2. stupni ZŠ) nemá dobrá východiska pro realizaci kurikulárních záměrů. Tento poznatek je třeba dále ověřovat a v případě jeho potvrzení by bylo žádoucí přijmout účinná opatření k nápravě, a to na všech úrovních školského systému.

Další poznatky a náměty jsou rozvedeny v navazujícím příspěvku Mužíkové: *Výchova ke zdraví z pohledu ředitelů základních škol* a v samostatné výzkumné zprávě (Mužíková, 2006).

Literatura

1. ANNERSTEDT, C. Physical education in Sweden. In PÜHSE, U.; GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 604-629. ISBN 1-84126-161-0.
2. CRUM, B.; STEGMAN, H. Physical education in Netherlands. In PÜHSE, U.; GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 460-471. ISBN 1-84126-161-0.
3. FEINGOLD, R.S.; HOLLAND-FIORENTINO, L. Physical education in USA. In PÜHSE, U.; GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 698-716. ISBN 1-84126-161-0.
4. GRÖSSING, S.; RECLA, W.; RECLA, H. Physical education in Austria. In Pühse, U., Gerber, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 66-82. ISBN 1-84126-161-0.
5. HALBERT, J.; McPHAIL, A. Physical education in Ireland. In PÜHSE, U.; GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 380-399. ISBN 1-84126-161-0.
6. HEIKINARO-JOHANSSON, P.; TELAMA, R. Physical education in Finland. In PÜHSE, U.; GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 250-271. ISBN 1-84126-161-0.
7. HOLČÍK, J. *Zdraví 21. Výklad základních pojmů. Úvod do evropské zdravotní strategie Zdraví pro všechny v 21. století*. Praha : Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2004, 160 s. ISBN 80-85047-33-0.
8. LIBA, J. *Výchova k zdraví a pohyb*. Prešov : FHPV PU, 2000. ISBN 80-88885-89-2.
9. LIBA, J. *Výchova k zdraví a škola*. Prešov : Pedagogická fakulta PU, 2005. ISBN 80-8068-336-0.
10. MARÁDOVÁ, E. Rámcové vzdělávací programy jako výzva pro nové pojetí výchovy ke zdraví v české škole a v přípravě učitelů. In ŘEHULKA, E. (Ed.) *School and Health 21 (1) – Škola a zdraví 21 (1)*. Brno : Paido a Vydavatelství MU, 2006, s. 133-170. ISBN 80-7315-119-7. ISBN 80-210-4071-8.
11. MŠMT ČR. *Standard základního vzdělávání, čj. 20819/95-26, ze dne 22. 8. 1995* [online]. c1995, poslední revize 5.11.2001 [cit. 6. října 2005]. Dostupný z: http://www.msmt.cz/Files/HTM/Standard_ZV.htm
12. MUŽÍKOVÁ, L. *Výchova ke zdraví v současném základním školství: rigorózní práce*. Brno : PdF MU, 2006.
13. MUŽÍKOVÁ, L., MUŽÍK, V., KACHLÍK, P. Výchova ke zdraví v záměru Škola a zdraví 21. In ŘEHULKA, E. (Ed.) *School and Health 21 (1) – Škola a zdraví 21 (1)*. Brno : Paido a Vydavatelství MU, 2006, s. 133-170. ISBN 80-7315-119-7. ISBN 80-210-4071-8.
14. PÜHSE, U., GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005. ISBN 1-84126-161-0.
15. VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1.9.2005)* [online]. c2005, poslední revize 7.8.2006 [cit. 8.8.2006]. Dostupný z: <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=367>
16. WALLIAN, N.; GRÉHAIGNE, J.-F. Physical education in France. In PÜHSE, U., GERBER, M. (Eds.). *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford : Meyer & Meyer Sport, 2005, s. 272-291. ISBN 1-84126-161-0.

17. WIEGEROVÁ, A. *Učitel - škola - zdravie*. Bratislava : Regent, 2005. ISBN 80-88904-37-4.

Tato stat' je příspěvkem k řešení výzkumného záměru *Škola a zdraví pro 21. století* (identifikační kód záměru: MSM0021622421).

Kontakt na autory:

Doc. PaedDr. Vladislav MUŽÍK, CSc.

Katedra tělesné výchovy a Centrum pedagogického výzkumu

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Poříčí 7

603 00 Brno

e-mail: muzik@ped.muni.cz

Mgr. PhDr. Leona MUŽÍKOVÁ

Katedra rodinné výchovy a výchovy ke zdraví a Centrum pedagogického výzkumu

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Poříčí 7

603 00 Brno

e-mail: muzikova@ped.muni.cz